

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21023649>

TURISTIK XIZMATLAR EKSPORTINING TO'LOV BALANSIGA TA'SIRI

Sh.Uralov – SamISI assistant-stajyori

Annotatsiya Maqolada turistik xizmatlar eksportining O'zbekiston to'lov balansiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Maqolada sohani rivojlantirishning strategik yo'nalishlari bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan..

Kalit so'zlar: to'lov balansi, turistik xizmatlar eksporti, xizmatlar balansi, tashqi savdo taqchilligi, valyuta tushumlari, Samarqand, "ko'rinmas savdo".

Xalqaro to'lov balansi metodologiyasiga ko'ra, xizmatlar balansi joriy operatsiyalar hisobining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Xizmatlar balansida transport xizmatlari, sug'urta, aloqa xizmatlari, xalqaro turizm, ishlab chiqarish va ilmiy-texnik tajribalarni o'zaro almashish, ekspert xizmatlari va boshqa ko'plab xizmat turlari bo'yicha to'lovlar va tushumlar aks ettiriladi .

Xalqaro valyuta jamg'armasi va Jahon turizm tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan standartlarga muvofiq, turistik xizmatlar "safar" (travel) toifasiga kiradi va xizmatlar eksportining alohida yo'nalishi sifatida hisobga olinadi . Turizm eksporti "ko'rinmas savdo" (invisible trade) sifatida klassifikatsiya qilinadi va mamlakatga barqaror valyuta tushumlarini ta'minlovchi muhim manba hisoblanadi .

To'lov balansida xizmatlar eksporti kredit (plyus) qismida aks ettiriladi – ya'ni bu mamlakatga xorijiy valyuta tushumini anglatadi. Xizmatlar importi esa debet (minus) qismida qayd etiladi. Turistik xizmatlar eksportining o'sishi bevosita to'lov balansining joriy operatsiyalar hisobi saldosi ijobiy ta'sir ko'rsatadi .

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda O'zbekistonning xizmatlar eksporti qariyb 21 foizga o'sib, 6,5 milliard dollarni tashkil qildi. Xizmatlar eksportining

umumiy hajmda turizm ulushi 49 foizni, transport xizmatlari 33 foizni, boshqa xizmatlar esa 18 foizni tashkil etdi .

Ayniqsa, 2024-yilda turizm bilan bog‘liq xizmatlar eksporti 2023-yilga nisbatan 48 foizga ko‘payib, 3,2 milliard dollarga yetdi. Bu o‘shirish respublikaga tashrif buyurgan sayyohlar sonining 20 foizga oshib, 8 million nafarga yetgani bilan bog‘liq .

2025-yilning 9 oyi yakunlari bo‘yicha esa xizmatlar eksporti 6,458 milliard dollarga yetdi va o‘tgan yilning mos davriga nisbatan sezilarli o‘shirish kuzatildi . Xizmatlar eksportining o‘shirishi tovar eksportidagi o‘zgarishlar bilan birgalikda umumiy eksport hajmining 26,1 milliard dollarga yetishiga olib keldi .

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonning tashqi savdo balansi so‘nggi yillarda salbiy ko‘rsatkichga ega bo‘lib (import eksportdan oshmoqda), biroq xizmatlar eksporti – ayniqsa turizm – bu taqchillikni yumshatishda muhim rol o‘ynamoqda. Turizm eksportidan tushgan valyuta tushumlari tashqi savdo taqchilligini qisman qoplaydi .

2023-yilda turizm eksporti umumiy eksportning 8,7 foizini tashkil etgan bo‘lsa, 2015-yilda bu ko‘rsatkich 7,3 foizni tashkil qilgan edi. Pandemiya davrida (2020 yil) bu ko‘rsatkich 2,0 foizgacha pasaygan bo‘lsa-da, keyingi yillarda qayta tiklangan .

Turistik xizmatlar eksportining tashqi savdo balansiga ta‘sirini yanada yaqqolroq ko‘rish uchun quyidagi omillarni alohida qayd etish lozim:

Har bir xorijiy sayyohning mamlakatda qilgan xarajatlari bevosita xizmatlar eksporti sifatida qayd etiladi. Samarqandda xorijlik sayyohlarning o‘rtacha qolish muddati 2,7 kunni tashkil etib, har bir sayyoh kuniga o‘rtacha 85 dollardan 250 dollargacha mablag‘ sarflaydi .

Turizm eksportining o‘shirishi mahalliy mahsulotlar (hunarmandchilik, oziq-ovqat, esdalik sovg‘alari)ga bo‘lgan talabni oshiradi, bu esa bilvosita tovar eksportiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Turizmning yil davomida rivojlanishi mavsumiy xarakterdagi valyuta tushumlarining barqarorlashuviga olib keladi. Samarqand viloyati O‘zbekiston turizm xizmatlari eksportida yetakchi o‘rinni egallaydi. 2024-yilda viloyatga 2,52 million xorijiy va 4,71 million mahalliy sayyoh tashrif buyurgan bo‘lsa, 2025-yilga kelib bu

ko'rsatkichlar yanada oshgan . Xorijiy sayyohlarning Samarqandda bo'lish davomiyligi o'rtacha 2,7 kunni tashkil etadi .

2024-yilda Samarqandda turizm xizmatlari eksporti 537 million dollarga yetgan bo'lsa, 2025-yilda bu ko'rsatkichni 550 million dollarga yetkazish rejalashtirilgan . 2026-yilga kelib viloyatga 2,55 million xorijiy sayyohni jalb etish va turizm eksportini 550 million dollardan oshirish maqsad qilingan .

Samarqand tajribasi turizm eksportining to'lov balansiga ta'sirini yaqqol namoyish etadi: Viloyatda turizm sohasiga va unga aloqador tarmoqlarga jami 1 milliard dollar investitsiya jalb qilingan. Natijada 2016 yilga nisbatan turistik oqim 7 barobarga oshgan va turizm xizmatlari eksporti 600 million dollarga yetgan .

2025-yilda Samarqandda 40 dan ortiq nufuzli xalqaro tadbirlar, forumlar va konferensiyalar o'tkazilgan. Bu tadbirlar nafaqat turistik oqimni, balki biznes va MICE turizmi orqali xizmatlar eksportini ham oshiradi .

Samarqandda hozirda 740 ta joylashtirish vositasi (19 730 o'rin) faoliyat ko'rsatmoqda. Xalqaro brend mehmonxonalarning mavjudligi xorijiy sayyohlar oqimini va ularning xarajatlarini oshiradi O'zbekiston 2030 yilgacha turizmni rivojlantirish strategiyasiga ko'ra, bir qator ambitsiyali maqsadlarni belgilagan:

- Yillik xorijiy sayyohlar oqimini 20 million nafarga yetkazish;
- Turizm xizmatlari eksportini 6 milliard dollardan oshirish;
- Sayyohlarning o'rtacha qolish muddatini 7-8 kunga uzaytirish;
- Bir sayyohning o'rtacha xarajatlarini hozirgi 415 dollardan jahon o'rtacha ko'rsatkichi – 1000-1180 dollargacha oshirish .

2026-yilning birinchi besh oyida O'zbekistonga 5,3 million xorijiy sayyoh tashrif buyurgan bo'lib, bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 37 foizga ko'pdir . Turizm xizmatlari eksportining o'sish sur'ati sayyohlar sonining o'sish sur'atidan yuqori bo'lib, bu sayyohlar tarkibidagi sifat o'zgarishlari (xarajatlari yuqori bo'lgan sayyohlar ulushining ortishi) bilan izohlanadi .

Markaziy bank prognozlariga ko'ra, 2026-yilda turizm, transport va logistika, aloqa, kompyuter hamda axborot texnologiyalari xizmatlari eksportning asosiy

drayverlari bo'lib qoladi. Ushbu sohalarda davom ettirilayotgan islohotlar norezidentlarga ko'rsatiladigan xizmatlar hajmining yanada o'sishini qo'llab-quvvatlashi kutilmoqda .

Xizmatlar eksportining barqaror o'sishi natijasida 2026-yilda joriy operatsiyalar hisobi taqchilligining YaIMga nisbati 3-4 foiz atrofida bo'lishi prognoz qilinmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'lov balansi va xalqaro investitsiya pozitsiyasi bo'yicha uslubiy qo'llanma. (2023). Renaissance Education.
2. Xalqaro moliya munosabatlari. (2024). Namangan davlat universiteti.
3. Xizmatlar tashqi savdosi statistik hisobini tashkil qilish bo'yicha uslubiy nizom. (2022). O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi.
4. O'zbekiston Markaziy banki Yillik hisoboti – 2024. (2025). O'zbekiston Markaziy banki.
5. Anvarova, M. O. (2025). Export of tourism services and its role in Uzbekistan's foreign trade. *Solution of Social Problems in Management and Economy*, 4(10), 90-92.
6. Balance of Payments, International Investment Position and External Debt of the Republic of Uzbekistan (9 months of 2025). (2025). O'zbekiston Markaziy banki.
7. Organizational matters reviewed and future tasks defined at the session of the Samarkand Regional Council. (2025). O'zbekiston Milliy axborot agentligi.
8. Toshkentda Samarqand viloyatining turizm salohiyati taqdimoti bo'ldi. (2025). Zarnews.uz.
9. Samarqandda turizm xizmatlari eksporti 500 million dollarga yetkaziladi. (2024). Xalq so'zi.
10. Samarqandga olti oyda qancha sayyoh keldi? (2023). Zarnews.uz.